

ks. prof. UKSW dr hab. Władysław Majkowski SCJ

DYNAMIKA WZROSTU PROWINCJI POLSKIEJ KSIĘŻY SERCANÓW W LATACH 1928-2003

Zjawisko wzrostu jest w naukach społecznych ogólnie, a w socjologii w szczególności rozważane w kontekście szerszego fenomenu, to jest zmiany społecznej. Z punktu widzenia socjologicznego jest to jedno z najciekawszych zagadnień, jakie są podejmowane w ramach tej dyscypliny. Dotyczy ono bowiem kwestii, która wyraża żywotność grupy, organizacji czy nawet całego społeczeństwa. Zagadnienie to ma również ogromną wagę w kontekście doświadczeń osób, które są aktorami zmian lub których one bezpośrednio czy pośrednio dotyczą. Zmiany te dają bowiem odczucie sukcesu lub porażki, ruchliwości lub stagnacji, a w konsekwencji zadowolenia albo jego braku.

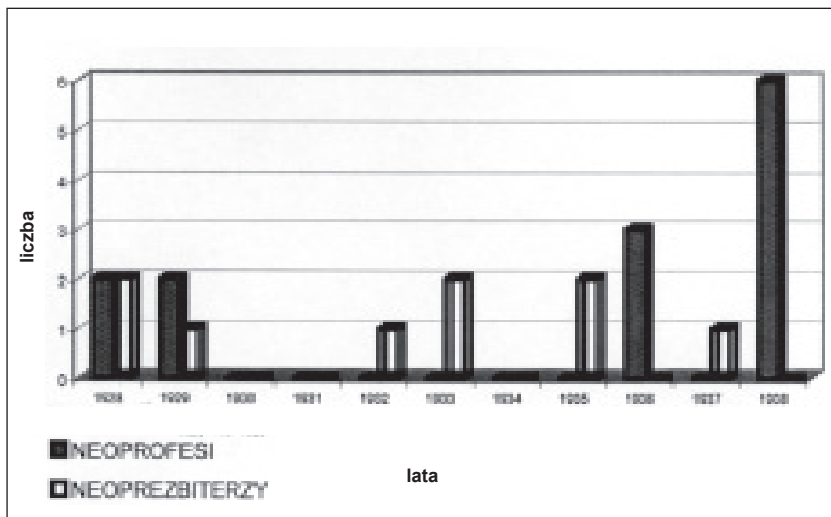
Każda zmiana jest uwarunkowana nie tylko aktywnością jednostek lub grup w nią zaangażowanych (aktorów zmian), ale i okolicznościami, jakie w określonym czasie zadziałały, warunkując niekiedy jej proces zmian czy nadając mu określony kierunek. Zewnętrzne okoliczności nie są bowiem biernymi czynnikami zmian – katalizatorami, lecz stają się realnymi czynnikami procesów społecznych.

Mając to na uwadze, okres 75 lat, który stał się przedmiotem niniejszej analizy, należy podzielić na cztery podokresy:

- od przybycia do Polski pierwszych sercanów do wybuchu drugiej wojny światowej – (1928-1939)
- okres wojny i okupacji hitlerowskiej (1939-1944)
- okres PRL-u (1945-1988)
- okres transformacji systemowej (1989-2003).

1. Stan personalny polskich sercanów w latach 1928-1938

Pierwsze lata pobytu sercanów na ziemi polskiej były naznaczone trudnościami, jakie stoją u początków wszelkich inicjatyw. Były nimi od strony organizacji: brak personelu, infrastruktury, domów, pieniędzy i inne. W wymiarze społecznym największym problemem było wejście w nowe środowisko wspólnoty lokalnej. Dzielnica Krakowa – Płaszów była jedną z najbiedniejszych dzielnic miasta z wszystkimi problemami właściwymi takim ośrodkom. Najtrudniejszym zadaniem nowej sercańskiej wspólnoty była jednak konieczność zaprezentowania własnego image w lokalnym Kościele – diecezji krakowskiej. Funkcjonujące na jej terenie zakony: franciszkanie, dominikanie, karmelici, jezuici oraz inne, chociaż nie rezerwowały sobie monopolu życia zakonnego, to jednak były już mocno zakorzenione i znane w środowisku kościelnym Krakowa, a co za tym idzie – miały już swoją renomę. Nowe zgromadzenie musiało dać się zauważyć, poznać i wyrobić sobie pozycję. To było niewątpliwie najtrudniejsze zadanie sercańskich pionierów, których w tym czasie nie było zbyt wielu.

Wykres 1. Neoprofesi i neoprezbiterzy w latach 1928-1938

Dynamikę wzrostu liczbowego sercanów omawianego okresu prezentuje wykres 1. Nowa wspólnota została zapoczątkowana teoretycznie przez trzech księży. Faktycznie jednak było ich dwóch, zważywszy na fakt, że ks. Lubowiecki nie pracował w Polsce. Pierwsze święcenia miały miejsce w 1929 roku – 1, w 1932 roku – 1, w 1933 roku – 2, 1935 roku – 2, i w 1937 roku – 2. Łącznie w 1938 roku święcenia miało 10 sercanów. Niewielki też był przyrost neoprofesorów w tym okresie: 1928 roku – 2, 1929 roku – 2, 1936 roku – 2 i w 1938 roku – 6.

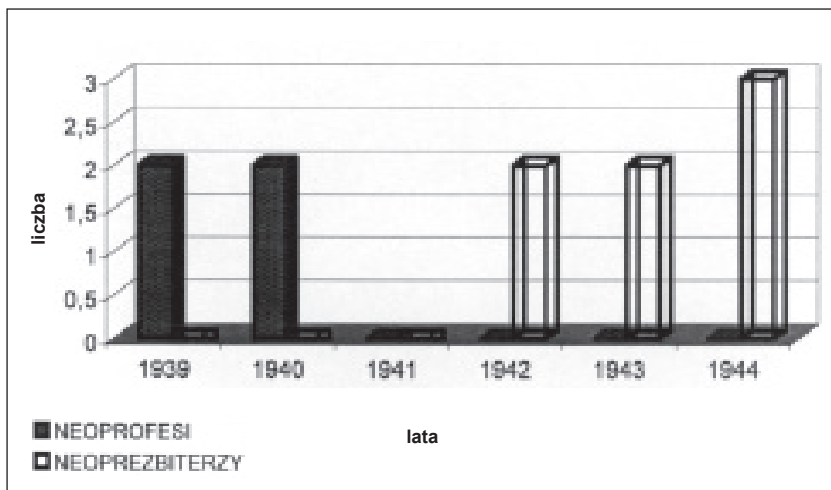
2. Okres okupacji hitlerowskiej 1939-1944

Okres wojny i okupacji hitlerowskiej był dla całego kraju i Kościoła czasem cierpień, prześladowań, biedy materialnej i ograniczeń w kształceniu Polaków ogólnie, a duchowieństwa w szczególności. Władze okupacyjne likwidowały fizycznie znaczniejsze osobistości – wśród nich wielu kapłanów i zakonników, ograniczały szkolnictwo, a młodych ludzi wywożono do Rzeszy na prace przymusowe. W takiej sytuacji trudno było spodziewać się rozwoju seminariów i wzrostu liczby alumnów. Ilustrują to wykresy 2. i 3.

Jak wynika z przedstawionych wykresów, tylko w latach 1939-1940

Wykres 2. Liczba księży w latach 1939-1944

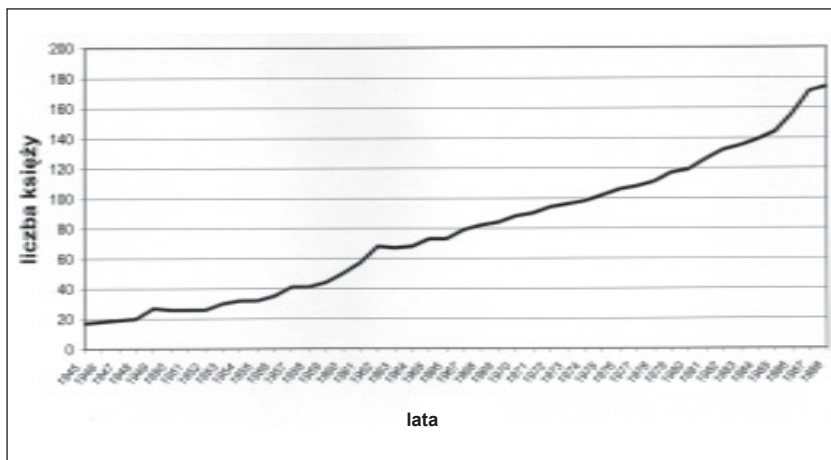
Wykres 3. Neoprofesi i neoprezbiterzy w latach 1939-1944

miały miejsce pierwsze profesje zakonne, święcenia kapłańskie zaś przyjmowano wyłącznie w następujących latach: w 1942 roku – 2 księży, 1943 roku – 2 księży i w 1944 roku – 3 księży.

3. Okres Polski komunistycznej

Okres PRL-u, aczkolwiek pełen trudności i ograniczeń, nie był jednolity tak w wymiarze, jak i zakresie problemów, z jakimi musiał się zmierzyć Kościół.

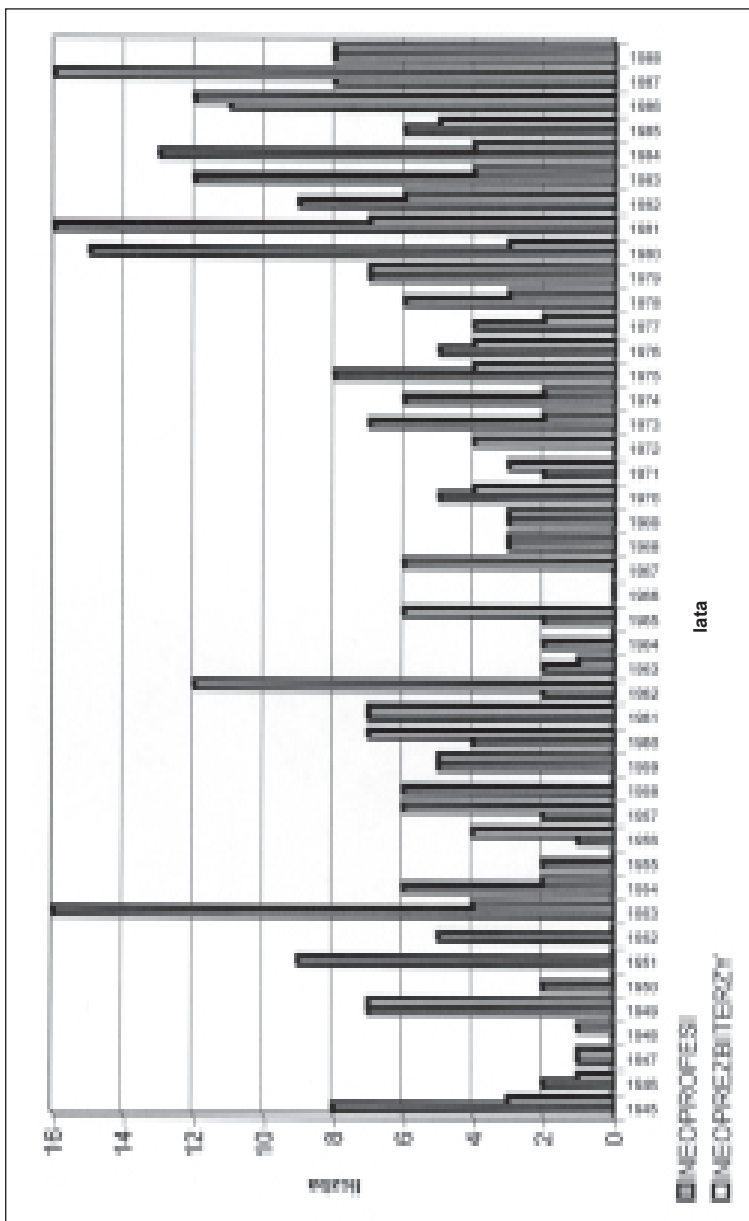
Najtrudniejsza była pierwsza dekada, czyli tak zwane czasy stalinowskie. Trudności tego okresu były nie mniej dotkliwe niż doświadczenia Kościoła w Polsce podczas okupacji: usunięcie religii ze szkół, konfiskata majątków kościelnych i klasztornych, fikcyjne procesy duchowieństwa, więzienie kleru, ograniczenia oddziaływania Kościoła na społeczeństwo, pobór kleryków do służby wojskowej, zamykania niższych seminariów, infiltracja środowisk kościelnych i inne. Czasy gomułkowskie (lata 1956-1970), chociaż trudne dla Kościoła, różniły się od stalinowskich, co do samych sposobów walki z Kościołem, jak i faktem, że miał on dość

Wykres 4. Liczba księży w latach 1945-1988

czasu i zdobył wystarczające doświadczenie, by dostosować swoje funkcjonowanie to tej trudnej rzeczywistości. W konsekwencji wszystkie zakony i zgromadzenia powiększały stan liczebny, a wielu duchownych – chociaż nie bez trudności – angażowało się społecznie, zgodnie ze swoim charyzmatem. Czasy gierkowskie przyniosły znaczącą liberalizację działalności Kościoła w Polsce na prawie wszystkich płaszczyznach. To samo można powiedzieć o latach 80. z wyjątkiem okresu stanu wojennego, kiedy dokonano wielu zbrodni na księżach i działaczach opozycji, najczęściej związanych z Kościołem. Większość tych doświadczeń stała się udziałem sercanów. Do najbardziej dotkliwych należały: zajęcie części domu w Krakowie Płaszowie i wypędzenie zakonników ze Stadnik.

W tym okresie, jak to wynika z wykresu 5., wahała się liczba kandydatów do zakonu i kapłaństwa. Średnia oscylowała koło liczby 4. Jednak największe wahanie w liczbie neoprofesów widać w 1953 roku – 16 i w latach 1980 – 15 i 1981 – 16. Wielkości te znalazły swoje przełożenie na liczbę neoprezbiterów kilka lat później. Wielu neoprofesów z 1953 roku oraz z innych lat otrzymało święcenia kapłańskie w 1963 roku – 12, co przez długi czas, bo do 1987 roku, stanowiło swoisty rekord w prowincji. Inne, znacząco odbiegające od średniej lata neoprofesów, to roczniki:

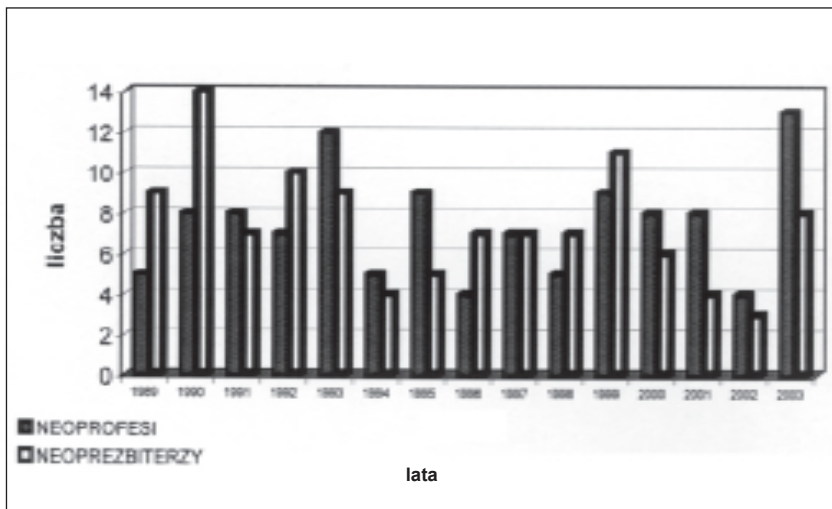

Wykres 5. Neoprofesi i neoprezbiterzy w latach 1945-1988

1980 – 15 i 1981 – 16. Ci ostatni otrzymali święcenia kapłańskie w 1987 roku i stanowią dotąd niepokonyty rekord przyjmujących ślubę jednego roku. Analizując wykres 5., można ogólnie stwierdzić, że w latach 1945-1989 zwiększenie liczby księży cechuje dwa okresy: początek lat 60. i koniec lat 80. Patrząc realistycznie, nie wydaje się, by w najbliższej przyszłości liczba wyświęconych z 1987 roku została przekroczona.

4. Okres transformacji (1989-2003)

Rok 1989 stanowi początek jakościowo innej sytuacji w Polsce. W go-spodarce zaczęła ona powracać do ekonomii wolnorynkowej, na forum międzynarodowym odzyskała suwerenność, uwolniono prywatną inicjatywę, przywrócono wolność słowa, religii, zagwarantowano wolność zrzeczeń. Te pozytywne zmiany nie dokonały się bez trudu i towarzyszących im negatywnym fenomenów. Do najważniejszych należą: zubożenie szerokich kręgów społecznych przy jednoczesnym bogaceniu się nielicznych, bezrobocie, powstawanie wielorakich ideologii, wzrost przestępczości, załamanie się systemu wartości, dewiacje, sekty.

Wykres 6. Neoprefesi i neoprezbiterzy w latach 1989-2003

Otwarcie granic, pomimo że samo w sobie pozytywne, przyczyniło się do przenikania antyreligijnych ideologii, a liberalizacja życia społecznego stworzyła warunki dla pornograficznego biznesu i wszelkiego rodzaju demagogii.

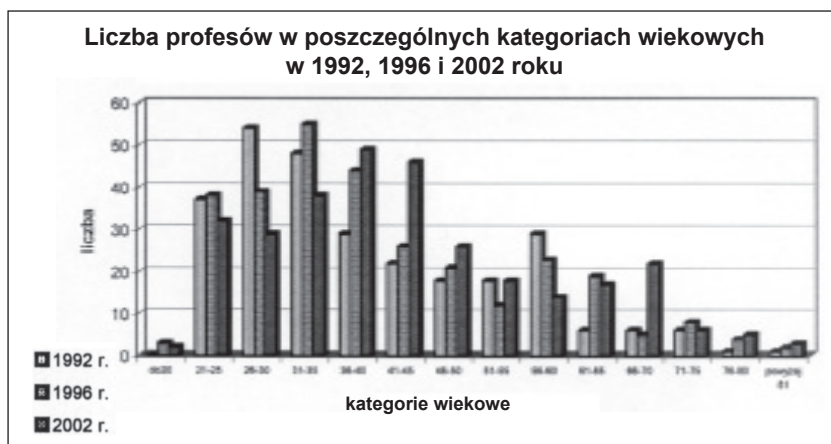
Analizowany okres był raczej dobry co do liczby neoprosów i neoprezbiterów. Średnia nowo wyświęconych wynosiła 7 osób. Podobnie sto- sunkowo wysoka była liczba neoprosów. Najmniej zakonników otrzy- mało święcenia kapłańskie w 2002 roku – 3.

5. Inne obserwacje

Prowincja Polska Księży Sercanów jest jeszcze młoda. Średnia wieku członków prowincji wynosiła w 2002 roku 43,45 lat. Wynika to niewątpliwie z faktu, że duże roczniki prosów nie osiągnęły jeszcze średniej wieku ogółu. Zaniża to zatem samą średnią. Sytuację tę obrazuje dobrze wykres 7.

Podczas gdy w 1996 roku średnia wieku członków prowincji wynosiła 40,75 lat, to w 2002 roku wynosiła już 43,45 lat, rok później zaś 43,85 lat. Ten proces „starzenia się” prowincji widać, jeśli porównamy kategorie wiekowe zakonników, wyrażone w odsetkach: w latach 1992 i 1996.

Porównując wielkości kohort wiekowych z wykresów 8. i 9. najbar-

Wykres 7. Kategorie wiekowe prosów

dziej widoczna jest zmiana w następujących przedziałach wiekowych zakonników: 41-45 – 7 procent i 60-70 – 5 procent.

Niezależnie od mniejszych czy większych zawirowań w minionym 75-leciu pobytu sercanów w Polsce dynamika wzrostu wspólnoty była

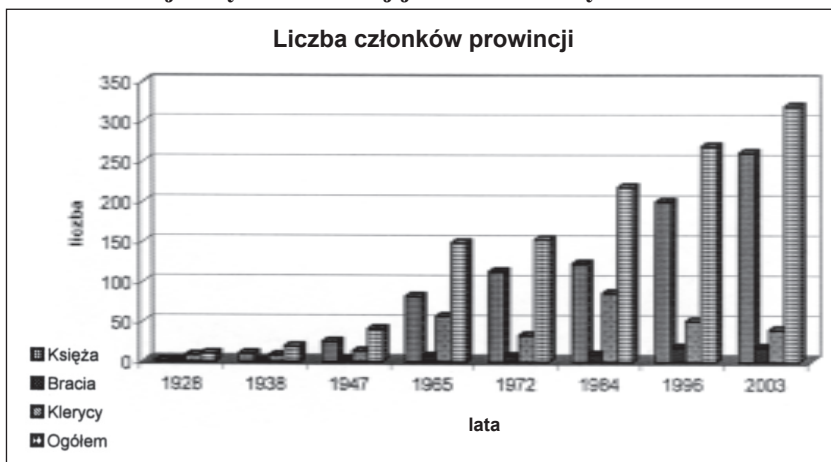
Wykres 8. Wielkości kohort wiekowych wyrażone w odsetkach w 1992 roku

Wykres 9. Wielkości kohort wiekowych w odsetkach w 2002 roku

imponująca. Widać to na wykresie 10.

6. Rozwój bazy materialnej jako element dynamiki wzrostu

Wykres 10. Dynamika wzrostu wspólnoty sercańskiej w latach 1928-2003

Gdy w 1928 roku pierwsi sercanie przybyli do Polski, nie mieli żadnej bazy materialnej. Zamieszkali w Płaszowie przy ul. Koszykarskiej 7, podejmując usilne starania u biskupa i władz miasta o wydzielenie im odpowiedniego terenu pod budowę klasztoru i kościoła. Wysiłki te zostały ukoronowane sukcesem i w 1931 roku powstał dom macierzysty w Płaszowie.

Inne domy i placówki nabywano w następującej kolejności:

Felsztyn lata 1936-1939 – nie był własnością sercanów

Stadniki – 1946 rok

Tarnów – 1949 rok

Pliszczyn – 1957 rok

Mszana Dolna Lachówka – dom był dzierżawiony

Zakopane – 1959 rok

Lublin, ul. Leszczyńskiego – 1960 rok	Sosnowiec – 1982 rok
Jasienica – 1964 rok	Bełchatów – 1983 rok
Glisne – 1977 rok	Gdynia – 1984 rok
Lublin, ul. Leśmiana – 1979 rok	Kraków Bieżanów – 1989 rok
Stopnica – 1979 rok	Koszyce Małe – 1992 rok
Warszawa, ul. Modlińska – 1979 rok	Kluczbork – 1993 rok
Olsztyn – 1981 rok	Warszawa, prowincjałat – 1995 rok.

Parafie i ośrodki duszpasterskie były przejmowane w następującej kolejności:

Płaszów – 1931 rok	Koszyce Małe – 1972 rok
Stadniki – 1948 rok	Lublin Czechów – 1973 rok
Binczarowa – 1949 rok	Gołęb – 1979 rok
Florynka – 1949 rok	Stopnica – 1979 rok
Węglówka – 1952 rok	Glisne – 1979 rok
Pliszczyn – 1957 rok	Sosnowiec – 1980 rok
Chmielów – 1960 rok	Bełchatów – 1983 rok,
Mychów – lata 1967-1968 i 1972-1995	czyli ostatnia chronologicznie przyjęta placówka duszpasterska ¹ .
Denków – 1971 rok	

7. Zakończenie

Obecnie w seminarium w Stadnikach kształci się 41 alumnów. Oznacza to, że średnio na jeden rocznik przypada prawie 7 studentów. Istnieje duże prawdopodobieństwo, że w najbliższej przyszłości kilku kleryków zrezygnuje z życia zakonnego. Należy więc przypuszczać, że średnio rocznie może być wyświęconych nie więcej niż 5 osób. Gdyby od tej liczby odjąć tych, którzy w tym czasie w prowincji umrą, to statystyki nie napawają wielkim optymizmem. Na dodatek trzeba jeszcze zaznaczyć, że wśród 41 wspomnianych alumnów 17 to obcokrajowcy. Kleryków Po-laków przebywa w seminarium zaledwie 24, to jest średnio 4 na roczniku. Są to wielkości zdecydowanie „chude”, gdy chodzi o stan liczebny seminarium².

Mając to na uwadze, tym bardziej trzeba wzmocnić wysiłki w ramach duszpasterstwa powołaniowego, a Pana prosić, by posłał nowych robotników na swoje żniwo.

Przypisy

- ¹ Zob. M. Daniluk, *50 lat Polskiej Prowincji Zakonnej Księży Sercanów*, „Informator SCJ” 1(1997).
- ² Dane liczbowe do niniejszego opracowania zostały zaczerpnięte z Elenchusów Prowincji Polskiej Księży Sercanów.